

samo vrijedan doprinos hrvatskoj filologiji, nego je upravo nemoguće baviti se Kašićem ili općenito hrvatskim novovjekovnim prijevodima bez poznavanja filoloških dosega iznesenih u ovoj knjizi.

Ivana Kresnik

Janko Žagar, *Djelovanje po načelima: Tomistička perspektiva u donošenju moralnih odluka*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Kršćanska sadašnjost, 2020.

Hrvatsko izdanje knjige *Acting on Principles: A Thomistic Perspective in Making Moral Decisions* profesora moralne teologije i dominikanca Janka Žagara (1921.–2013.) tiskano je 2020. godine u sunakladništvu Filozofsko-teološkoga instituta Družbe Isusove u Zagrebu i Kršćanske sadašnjosti. Riječ je o projektu Instituta sv. Tome Akvinskoga u Zagrebu, koji je ostvaren pod ravnateljstvom Ante Gavrića, uz pomoć prevodilačkih napora Marine Novine i stručne redakture Tončija Matulića. Ova prva knjiga novopokrenutoga niza *Studia Thomistica* s 328 stranica formata 210 mm x 140 mm sadrži uvod, pet tematskih cjelina i bibliografiju na kraju.

U uvodu autor izlaže zašto moralno djelovanje traži poznavanje moralnih načela koja će služiti kao okvir pri razmatranju i rješavanju moralnih nedoumica. Naime, pri donošenju presudnih moralnih izbora ne može se tek nagađati ili voditi intuicijom, kao što se ne može ni osloniti isključivo na vanjske smjernice poput običaja i zakona. Janko Žagar upravo u tom prepoznaje vrijednost moralne teologije Tome Akvinskoga i njezine holističke perspektive, koja proizlazi iz jedinstva teologije, iz svijesti o neodvojivosti razuma i volje, kontemplacije i djelovanja, kao i usuglašenosti nadnaravne objave i naravnoga razuma, to jest da čovjekova moralna autono-

mija ne isključuje Božji milosni utjecaj. Slijedeći poticaj Drugoga vatikanskoga sabora, ova knjiga razlaže kako moralna teologija Tome Akvinskoga može pridonijeti obnovi jednoga objektivnoga poimanja moralnosti nasuprot modernim scijentističkim dekonstrukcijama i popularnosti moralnoga relativizma.

U prvoj od pet cjelina naslovljenoj *Smisao ljudskog života* objašnjeno je kako treba razumijevati konačnu svrhu čovjekova života, koju Toma Akvinski naziva “gledanjem” Boga, a po kojoj se određuje svrhovitost, odnosno moralnost svega ljudskoga djelovanja te tjelesnih i materijalnih sredstava za njezino ostvarenje. Isto tako, je li opravdana naravna težnja za srećom i u kakvom je odnosu prema čovjekovoj transcendentnoj svrsi. Autor donosi jezgrovit pregled ključnih pojmova, naglašavajući dvojaku perspektivu nadnaravne objave i naravnoga razuma Akvinčeve moralne teologije. Uz to, ističe humanost toga pristupa prepoznatljiva i u nauku Drugoga vatikanskoga sabora, kao i njegovu primjenljivost na moderne teološke rasprave o praksi vjere u svijetu.

Druga cjelina pod naslovom *Uvjeti odgovornosti* obrađuje narav slobodne volje i ustroj ljudskih čina, iznoseći kako slobodno i odgovorno djelovanje doprinosi ostvarenju čovjekove konačne svrhe. Prvo se pitanje slobode i osobne odgovornosti stavlja u kontekst suvremenih istraživanja psiholoških i socioloških uvjetovanosti ljudskoga uma i ponašanja. Potom ih se prosuđuje iz perspektive Akvinčeve moralne teologije, koja polazi od ontološkoga uvjeta moralnosti, pa potom analizira procese odlučivanja i izvršenja čina s obzirom na djelatni subjekt, objekt htijenja, izabrana sredstva i vanjske utjecaje. Na taj se način razmatra važnost nakane, koja proizlazi iz razuma i volje, ali i okolnosti te moralnih zapreka poput nasilja i prisile, straha kao mentalnoga stresa,

strasti, neznanja, navika te patoloških i psiholoških poremećaja.

S trećom cjelinom *Moralno dobro i zlo* na red dolazi pitanje razlikovanja dobra i zla. Kako je riječ o samoj srži moralne teologije, autor daje opširan uvid u Akvinčevo izlaganje o naravi razlikovanja dobra i zla. Riječ je dvojbi što bi bio primarni kriterij moralnosti ljudskoga djelovanja, koju Toma Akvinski rješava ustanovljujući razum kao normu prosudbe moralnosti čina. Ispravna uporaba razuma omogućava prepoznati zlo kao protivno razumu, a dobro je u skladu s razumom, što olakšava pristanak volje. No razum se dadne zavarati, a i potkopati slabostima i mlakošću, pa ne može biti konačno mjerilo morala, stoga treba uvažiti opasnost moralnih subjektivizma i relativizma, ali i problem objektivističkoga poimanja morala. Slijede promišljanja o praktičnoj primjeni moralne teologije u odnosu na moderna etička previranja, o situacijskoj etici i ulozi savjesti, o razmjernosti unutarnjega i vanjskoga vida moralnih čina, o njihovim učincima, o njihovoj društvenoj i duhovnoj dimenziji, to jest o grijehu i krivnji.

Četvrta cjelina naslovljena *Općenito o naravi i moralnosti emocija*, prateći Akvinčevu rasporedbu, nakon što je utvrđeno kako razum određuje moralnost ljudskih čina, posvećuje dužnu pozornost emocijama. Riječ je o nužnom koraku od teorije prema praksi i cjelovitom shvaćanju čovjeka kao racionalnoga i afektivnoga bića, što itekako igra ulogu u konkretnim životnim situacijama koje traže moralnu prosudbu. Pritom se napominje kako moderne kliničke spoznaje o emocijama, kao i stoljetne predrasude o opasnostima "strasti", ne zasjenjuju njihovu moralnu i duhovnu važnost. Toma Akvinski shvaća emocije kao "moći duše", uvažavajući supstancijalno jedinstvo duše i tijela po uzoru na Aristotela. Stoga je potrebno ispitati

ulogu emocija u moralnom odlučivanju i postupanju ponad kategorija smetnje i zapreke, napose kad je riječ o ljubavi, užitku i boli, čiji se utjecaj na razum i volju ne može zanemariti.

Peta i posljednja cjelina *Moralni odgoj* nije tek popratno razmatranje o primjeni prethodno razloženih moralnih načela, nego predstavlja težište Akvinčeve moralne teologije, točnije izlaganje o moralnim sklonostima, o riziku poroka i krepostima. Riječ je o očovječenju moralnih načela u izgradnji osobe za slobodno i odgovorno djelovanje obilježeno postojanim stremljenjem prema dobru usprkos dvojabama i teškim izborima. Takav odgoj podrazumijeva osobnu inicijativu prema vlastitim sklonostima, potporu i vodstvo zajednice te samu Božju milost na putu samousavršavanja. Autor tako pitanje sklonosti promatra u širem teološkom kontekstu i s obzirom na suvremene trendove u psihologiji. Potom izlaže Akvinčevu moralnu teologiju kao moral kreposti, ali i darova Duha Svetoga, što premošćuju jaz između čovjekovih naravnih moći i Boga kao njegove konačne svrhe.

Iako bi se lako moglo zaključiti kako ova knjiga predstavlja prikladan uvod u moralnu teologiju i koristan priručnik za daljnji studij studentima teologije, time bi se ipak omašila nakana autora. Janko Žagar trudi se zorno izložiti važnost znanosti o moralu i cjelovitost Akvinčeva pristupa, koji ostaje superioran legalističkomu poimanju morala. Zato se može ustvrditi kako je ova knjiga namijenjena široj javnosti kao vrijedan doprinos raspravi o moralnim pitanjima od presudne važnosti u ovo doba krize smisla.

Mirko Vlk